

JAK DĚTI NAUČIT, CO TO JE AGEISMUS

MGR. JAROSLAVA VOTRUBOVÁ

ZŠ Praha 8, Libčická 10/658

Cíle:

- kognitivní (naukové) vědomosti – vysvětlí pojmy ageismus, předsudek, stereotyp, diskriminace, mýtus;
- konativní (psychomotorické) dovednosti – argumentují, předávají poznatky, pracují ve skupině;
- afektivní postoje – změni svoje předsudky o stáří.

Věková hranice

– odučeno ve dvou osmých a devátých třídách

Zařazení do tématického celku

– z časových důvodů zařazeno za celky Člověk a právo a Stát a právo, doporučuji zařadit ve stávajících osnovách do témat Člověk a rodinný život, Životní perspektivy

Učivo:

- pojmy: vysvětlit pojmy ageismus, předsudek, stereotyp, diskriminace, mýtus;
- fakta: používat fakta potírající předsudky o stáří – argumenty;
- metody:

evokace

– *bouře nápadů* (po úvodním textu napíše učitel nebo pověřený žák na tabuli či velký list papíru téma; děti říkají vše, co je v souvislosti s tímto pojmem napadne, a pověřený žák nebo učitel vše zapisuje na tabuli; nic nekomentuje)

Stáří uvedeno úryvkem z povídky *Přivezou ji na Silvestra*, která byla uvedena v knize Vajíčko spisovatele Ludvíka Aškenazyho:

„Paní Ledňáčkovou nám odvezli na psychiatrickou kliniku; vrátí se na Silvestra a prý se jí vůbec nemáme bát, žádná mánie nebo melancholie

nebo schizofrenie. Nic takového. Halucinace prý neměla také, po celou dobu čela příhody Toma Sawyera a Huckleberryho Finna, doktor Jelínek to považoval v jejím věku za příznak juveniloty. Když si k tomu přimyslím ten její holčičí hlásek a holčičí skotačivost, tak nám z té paní Ledňáčkové vyleze docela obyčejná zdětinštělá babička, která si s určitými rozpaky, ale se smyslem pro humor nese světem svůj umělý chrup. Měla drdůlek s takovým zobáčkem, vypadal jako hladový vrabec, ale ze zadu. Člověk se na ni díval, když šla nahoru nebo dolů, a ještě z toho měl kousek radosti navíc.

Já nevím jak vy, ale já mám děsně rád babičky. Ovšem jen takové, na kterých člověk pozná, jaká to bejvala ženská. Babičky chodívají prohnuté jako plamen svíčky, a vítr každou chvíli nějakou sfoukne; nebo vám vyrostou v mlékárně jako malý kaktus nebo stojí pod elektrickým domem jako vyjevený tučňák. Také je vždycky pozdravím.“

Poznámky:

– příklady, které děti uváděly – babička a děda, šedé vlasy, část života, strach ze smrti, hůlka, zážitky, rozum, závislosti, ponaučení, domov důchodců, samota, chudoba, vozík, berle, víra, věk, životní zkušenosti, únava, potřeba lásky, potřeba pomoci, vrásky, smutek, náhradní zuby, vyčerpání, vnoučata, bezbrannost, senilita, bolest, zapomnětlivost, mezigenerační konflikty, finanční potíže, pokles sexuality, nevrlost, více času, bezmoc, sledování televize, závěť, dědictví, důchod

Uvědomění si významu

– skládkankové učení ve skupinách s tématem *Ageismus*

(třída je rozdělena na skupiny – expertní skupiny – ideální je, pokud mají stejný počet členů; každá skupina dostane text stejný pro každého člena skupiny; každá skupina má speciální text; pozorně jej prostuduje; domluví se na společném závěru, co je hlavní myšlenka, pojmy nebo závěry v textu a budou je přenášet do nových skupin, které budou vytvořeny; předají zde své nastudované vědomosti a vrátí se zpět, kde porovnájí získané poznatky)

expertní skupiny:

A/A/A/A

B/B/B/B

C/C/C/C

D/D/D/D

nové skupiny:

A/B/C/D

A/B/C/D

A/B/C/D

A/B/C/D

Texty, s kterými děti pracují:

1. Historie:

- citace z webové stránky www.pecujici.cz:

„S rostoucí střední délkou života v západní civilizaci je nutné otevřít i u nás toto tabuizované téma. To, že se o něm nemluví, neznamená, že neexistuje. Se vznikem kultu mládeži vzniká i opačný extrém – ageismus. Jde o slovo, které nemá český ekvivalent. Pojem je odvozen od anglického slova age, které znamená věk, stáří. Ageismus je potom společenský předsudek vůči stáří. Použil jej Robert Butler, první ředitel National Institute on Aging v USA v roce 1969, který jako první hovořil o diskriminaci na základě věku.

Dnes je termín ageismus definovaný širě. Zahrnuje předsudky a negativní představy o starých lidech nebo projevy diskriminace vůči staršímu člověku nebo skupině starších (Palmore, 1990). Hovoříme o stereotypch, kdy v záporném stereotypu jsou vynechány příznivé charakteristiky. Jedná se o výroky a postoje bez pravdivého základu, ale se zdáním, že mají v jádru pravdu. Některé projevy diskriminace jsou zřejmé, některé v podtextu nevyslovené.“

- citace z rozhlasového pořadu studio STOP redaktorky Terezie Jiráskové, odvysílaného dne 30. 3. 2005, jehož hostem byla socioložka Lucie Vidovičová, která se předsudky o stáří zabývá:

„Ageismus, neboli věková diskriminace, se v sociálně-politické praxi vyskytuje více než čtyřicet let. Poprvé se o ní začalo hovořit v 60. letech 20. století ve Spojených státech. Zájem o tuto problematiku narůstal s postupným stárnutím společnosti a vzhledem k tomu, že podle odhadů bude za padesát let podíl starších lidí činit již 25 až 30 procent z celkového počtu, zájem o otázky týkající se stárnutí je stále větší.“

2. Pojmy:

- Encyklopedie Diderot, verze 2002 uvádí:

„Ageismus“ – věková diskriminace postihující především staré lidi; může vést k věkové segregaci, vyčleňování ze společnosti; je podporován ekonomicko-sociálními problémy a společenskými představami podceňujícími stáří.

„Předsudek“ – kriticky nezhodnocený úsudek (vycházející z myšlenkových stereotypů), který je silně ovlivněný tradicí, osobní zkušeností, respektive emocemi, a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem

(skupinou).

„*Stereotyp*“ – v psychologii a sociologii ustálený a navyklý vzorec myšlení nebo chování; soubor představ, které mají příslušníci společenské skupiny o sobě (autostereotyp) nebo o jiných (heterostereotyp), sociální stereotyp obsahuje hodnotící, často iracionální soudy, mívá blízko k předsudkům (rasovým, etnickým ap.). Změna individuálního i sociálního stereotypu je nesnadná, je provázena negativními emocemi.

– V Akademickém slovníku cizích slov (1998) najdeme:

„*Mýtus*“ – představa o někom nebo o něčem nekriticky přijímaná, uctívaná a zbožňovaná; expresivně: smyšlenka, výmysl, blud.

„*Diskriminace*“ – rozlišování poškozující někoho, neuznávající jeho rovnost s jinými, popírání a omezování práv určitých kategorií obyvatelstva nebo určitých států.

Ageismus je odlišný od jiných „ismů“, jako je sexismus, rasismus atd. Věková klasifikace není statická, jednotlivci postupuje přes jednotlivé životní cykly, klasifikace je charakterizovaná neustálou změnou, zatímco ostatní systémy jsou konstantní, např. rod, rasa.

3. Předsudky o stáří (Palmore, 1990):

1) Nemoc – představa, že nemoc je velmi vážný problém pro většinu lidí přes 65 let, že tráví hodně času v posteli kvůli nemoci, cítí se unavení, jsou odkázáni na ústavní péči, potřebují péči dlouhodobě, mají akutnější nemoci než mladší a většina starších se vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nemůže zapojit do běžných aktivit.

Skutečnost: většina starších (kolem 78 %) je dostatečně zdravá, aby se mohla zabývat běžnou činností (udává Národní centrum pro zdravotní statistiku v USA v roce 1981). Jen 5 % seniorů je odkázáno na celodenní ústavní péči a u 81 % není žádné omezení v jejich aktivitách denního života. Zatímco více osob nad 65 let trpí chronickou nemocí, která omezuje jejich aktivity (43 %) než u mladších (10 %), starší mají méně akutních nemocí, méně zranění v domácnosti, méně nehod na silnici než mladší osoby.

2) Impotence – představa, že většina starších se už nevěnuje žádné pohlavní aktivitě, žádostivosti, v případě, že ano, jsou přinejmenším abnormní, sexualita je nedůležitá v pozdním životním cyklu.

Skutečnost: uspokojivý milostný vztah obvykle pokračuje do 70 až 80 let pro zdravé páry. Hraje důležitou roli v životech většiny mužů a žen.

3) Ošklivost – krása je v naší západní kultuře spojovaná s mládím, proto se především ženy s přibývajícími lety bojí její ztráty. Negativní stereotyp stáří odráží termíny bába, babizna, fosílie, čarodějnice, starý patron, stará koza, scvrklý dědek neboli používání ponižujícího jazyka při hovoru o stáří.

Skutečnost: jen v některých kulturách se setkáváme s obdivem a úctou ke stáří. V Japonsku se ve stříbrných vlasech a vráskách odráží moudrost, dospělost a dlouhá léta služby. Ošklivost je zde chápána jako subjektivní hodnocení jinými slovy: „Ošklivost je v oku diváka“. Toto osobní hodnocení obvykle podléhá kulturním standardům krásy a ošklivosti, jak uvádí Paltmore (1990).

4) Pokles duševních schopností – představa, že schopnosti od středního věku klesají, především schopnost učit se, zapamatovat si, poznávat a že se jedná o nevyhnutelný proces v rámci stárnutí.

Skutečnost: většina starších si udržuje normální duševní schopnosti. Reakční doba se zpomaluje, což má za následek delší dobu učení. Nicméně, rozdíl mezi staršími a mladšími osobami může být vysvětlen, kromě věku a nemoci, motivací k učení se, nedostatkem praxe nebo úrovně vzdělání. Jsou-li tyto proměnné vzaty v úvahu, chronologický věk nemá výrazný vliv na schopnost učení.

5) Duševní choroba – představa, že duševní choroba je postižení ve stáří běžné, nevyhnutelné a neléčitelné. Řada zdravotníků si toto myslí, což může částečně vysvětlovat, proč je tak málo profesionálů v oblasti geriatrického duševního zdraví.

Skutečnost: duševní choroby ve stáří netvoří žádnou nevyhnutelnost, jen kolem 2 % osob nad 65 let je institucionalizovaná s primární diagnózou psychiatrické choroby. V rámci populace má méně než 10 % vážnou duševní chorobu a od 10 do 32 % její mírné projevy.

4. Předsudky o stáří (Paltmore, 1990):

1) Zbytečnost – představa, že většina starých lidí je díky zdravotnímu stavu či duševní chorobě vyřazena, vede k předpokladu, že starší lidé jsou neschopni pokračovat v práci, a práce těch, kteří schopni jsou, je neproduktivní. Tato představa je hlavním východiskem pro nucený odchod a diskriminaci v najímání, přeškolení a podpoře starších zaměstnanců.

Skutečnost: většina starších může pracovat stejně jako mladší. Ve studiích zaměstnaných starších lidí se prokazuje např. menší fluktuace, méně

nehod, větší spolehlivost než u mladších zaměstnanců.

2) Izolace – představa, že většina starých lidí je společensky izolovaných či žije osaměle, a domněnka, že osamělost je velmi vážný problém pro většinu lidí přes 65 let.

Skutečnost: většina starších není společensky izolovaných, kolem 2/3 z nich žije s manželem nebo s rodinou (údaje z roku 1988, USA). Jen okolo 4 % starších je extrémně izolovaných a již dříve v životě tento rys byl u nich přítomný. Většina starších má blízké příbuzné v dosažitelné vzdálenosti a kontakty jsou relativně časté. Většina studií souhlasí s tím, že je přítomný pokles společenské aktivity s přibývajícím věkem, ale celkové množství osob v sociální síti se ustálí. Lidé v sociální síti inklinují přejít od starších k mladším osobám, včetně přátel a sousedů.

3) Chudoba – široký rejstřík názorů od představy, že většina starších je chudá, až po předpoklad, že většina z nich je bohatá – oboje s negativním významem.

Skutečnost: uvádět americké výsledky nemá příliš význam, v našich poměrech patří k nejchudší vrstvě mladší ženy samoživitelky s malými dětmi.

4) Deprese – předpoklad, že typicky starší osoba je nemocná, bezmocná, senilní, neužitečná, osamělá, v bídě, tudíž deprimovaná, postižená nutně depresí.

Skutečnost: těžší deprese je méně častá mezi staršími lidmi než mezi mladšími. Nicméně mezi různými duševními chorobami je deprese u starších lidí nejběžnější. Toto, spolu se skutečností, že počet sebevražd u seniorů je nejvyšší ze všech věkových skupin, činí depresi významným problémem pro starší populaci, což platí i v našich podmínkách. V ČR v roce 2000 připadalo celkem 15,8 sebevražd na 100 000 obyvatel, ale již 27,3 sebevražd ve věku 70–74 let a ve věku nad 85 let se jedná o 49 sebevražd na 100 000 obyvatel (dle ÚZIS 2002).

5) Politická moc – stereotyp, že starší lidé jsou silná, sobecká politická síla. Předpoklad, že politická moc starších lidí odvrátí politiky od potřebných reforem.

Skutečnost: starší lidé představují sice velké množství voličů, obvykle ale nehlasují jako blok a následně mají méně politické moci, než se předpokládá.

Reflexe

– řízená diskuse návrat k myšlenkám z bouře nápadů, jejich zhodnocení

na základě nových poznatků (jeden ze závěrů žákyně deváté třídy: „*Člověk chce kvalitně prožít zbytek života i když je mu deset, čtyřicet, nebo osmdesát*“.

– volné psaní (děti jsou seznámeny s tématem, o kterém mají psát, a jsou poučeny, že v době, po kterou mají psát, nebudou mluvit, budou na papír volně přenášet myšlenky, které je napadají, snaží se, aby příliš neodbíhaly od tématu, ale pokud je už nic nenapadne, mohou napsat i tuto informaci) na téma *Jak si představuji svoje stáří*

– Příklady, které děti uváděly:

– *Stáří si představuji tak, že nebudu muset chodit daleko za svou rodinou. Budu doma a budu doma přemýšlet o různých zajímavých věcech, číst časopisy, knihy, budu chodit do divadel a užívat si. Své stáří si představuji asi od 60 let.*

– *Budu sedět v houpacím křesle a háčkovat, číst si, spát, přemýšlet o dobách, kdy jsem byla ještě mladá. O základní škole a hlavně o lidech, které jsem měla šanci poznat. Budu jezdit za vnoučaty, pracovat na zahrádce a hrát si s pejsky.*

– *Chci stáří prožít jako jakýkoliv věk, budu si připadat starý až od důchodu. Chci cestovat do zahraničí a chci si na to našetřit peníze. A asi mne bude všechno bolet, jak se to u starých lidí stává, tak budu jen vyprávět vnoučatům o svém životě, o tom, jaká byla moje doba a jak jsem hrával na počítačích. Chtěl bych se dožít co nejvyššího věku a nebudu myslet na smrt, naopak chci se zapojit do jakékoliv náročné práce.*

(ukázky jsou pracemi čtrnáctiletých žáků – první a třetí, a žákyně)

Hodnocení:

- ústní hodnocení – závěry z diskuse;
- písemné – uveď příklad předsudku, stereotypu, diskriminace;
- dlouhodobé – jak se chováme při cestě se třídou.